

Historieglimt 94

Aktiebryggeriet

Å ha noe å drikke er viktig for oss mennesker. Vi har mye å velge mellom. Når en skriver om ølbrygging i 2014 får en lett følelsen av at utviklingen er inne i en endring. Det har siden årtusenskiftet dukket opp en rekke små bryggerier. Selv om bare et par prosent av ølomsetningen kommer fra de små bryggeriene så bryter de en tendens av sentralisering produksjon og distribusjon som vi har sett over en årrekke. Internasjonalt dominerer et fåtall konserner. Tendensen har vært den samme i Trondheim. Aktiebryggeriet gikk sammen med E. C. Dahls bryggeri, som ble oppkjøpt av Ringnes som ble oppkjøpt av Carlsberg. Trussel om delvis eller hel nedleggelse av virksomheten i Strandveien har lenge vært overhengende. Det skal bli spennende å se om små bryggerier betegner en ny tendens. Kanskje vil ønsket om mangfold i smak og støtte til mindre virksomheter prege framtiden?

For et par hundre år siden ble øl hovedsakelig produsert i private husholdninger. Øl er en eldgammel drikk. Kunsten å lage en drikk av vann, korn, gjær og humle skal gå tilbake seks tusen år og er velkjent fra oldtiden av. Øl var daglig drikk og ble konsumert i store kvanta; det ble også brennevinet da det ble oppfunnet. Drikkevannet var ofte dårlig; særlig i byene med forurensede brønner. Det dukket opp mange små bryggerier i byene for å dekke etterspørselen etter øl. Slik også i Trondhjem. Det ble etter hvert en kamp mellom små bryggerier og de større som ville dominere handelen. I 1801 ble det rapportert hele 32 bryggerier. Tidligere var situasjonen den at kongen gav privilegium til ølbrygging. Et interessant eksempel fra Trondhjem er at Raadet den 22. februar 1745 bekrefter privilegiet til enken etter Mathias Holst, Abel Margarethe, for brygging og slag av skipsøl til alle skip på havna i byen. Hun fikk også uttrykkelig rett til å trykke og sette opp denne bekreftelsen på nødvendige steder.

Aktiebryggeriet ble dannet 9. juni 1899 ved en konstituerende generalforsamling. Den 1. juli 1918 kjøpte det opp byens eldste større bryggeri, Trondhjems Bryggeri fra 1839. Det ble dannet som Schreiner & Co's Bryggeri, som var det første i Norge som tilvirket øl etter den bayerske metoden. Den viktigste konkurrenten var E. C. Dahls bryggeri fra 1856. Aktiebryggeriet ble til som en konkurrent til de to eldre virksomhetene. Det stod hele 32 av byens ledende menn bak innbydelsen til aksjetegningen i 1899. Den ble overtegnet. Den planlagte aksjekapital på en halv million ble derfor økt til kr 600.000. Så var det i gang. Tomt ved Strandveien på Jarlheimsletta på over 8000 kvadratmeter ble innkjøpt for kr 3.25 per kvadratmeter av eieren av Jarlheimsletta, herr Jordan. Maskiner og annet ble innkjøpt fra firma Schäffer & Co i Breslau i Tyskland. Dette firmaets overingeniør, herr Josephy, utarbeidet tegninger og masseberegninger for bryggeriet. Arkitekt Johan Christensen ble

utførende arkitekt. I slutten av august 1899 ble arbeidet med graving og bygging satt i gang. Lokale firmaer stod for arbeidet. Overleveringen av det ferdige anlegget skjedde 12. februar 1901. Dagen etter begynte ølsalget. Bryggingen var nemlig satt i gang allerede ved årsskiftet! Flere detaljer kan en finne i Olaus Schmidts jubileumsskrift til 25 års jubileet i 1926.

Ølproduksjonen har i skrivende stund vært i gang i over hundre år. I de første årene laget de bayer, bökkøl og pils samt sødtøl. Sødtøl var en gammel form for lettøl. Snart var det utkonkurrert av vørterøl som ble en populær drikk. Til en begynnelse dominerte bayer og bökkøl, men i 1930 årene kom pils på førsteplassen. En særlig tradisjon er knyttet til juleølet. Det er produsert siden 1950 tallet. I den første tiden var det sterkøl, men senere er det blitt svakere og med mange endringer over årene. I 1913 ble det innført en ny beskatning av øl. Det ble innført tre skatteklasser. Skatteklasser 1 var for øl under 2.25 volumprosent alkohol, klasse 2 mellom 2.25 og 3.75 prosent og den tyngste klasse 3 fra 3.75 til 5.50 prosent. Klasse 1 hadde en avgift på 2 øre per liter, klasse 2 på 8 øre og klasse 3 på 17 øre. Det ble i 1915 økt til 3, 10 og 20 øre. To år senere ble klasse 2 og 3 økt til 20 og 30 øre. Samme år ble de tre grenseverdiene satt til 2.5, 4.75 og 7 prosent.

Tapping av mineralvann har også en interessant historie i Trondheim. I 1869 startet Schreiner slik tapping som del av sin virksomhet. Da hadde allerede kjøpmann Richard Knoff startet Trondhjems Mineralvandfabrik og i 1871 kom Mineralvandfabriken Løven i gang. Vi forstår altså at publikum omkring 1870 hadde fått sansen for «mineralske Vande» som nytelsesmiddel. Løven i Ila hadde sitt navn fra det gamle lyststedet Løven ved Ilevollen. Den var lenge den ledende bedriften på markedet og produserte særlig selters, sodavann og medisinske mineralvann. Aktiebryggeriet ble også en stor produsent av mineralvann. I 1916 overtok Aktiebryggeriet Trondhjems Mineralvandfabrik og året etter også Mineralvandfabriken Løven. Når brusfabrikken i Strandveien er flyttet bort, betyr det nedlegging av en gammel virksomhet i byen vår.